

П. Брицький (м. Чернівці)

Українці на становищі національної меншини в Польщі, Румунії та Чехословаччині напередодні Другої світової війни

У 30-х роках ХХ ст. на західноукраїнських землях проживало понад 12,3 млн осіб, з них майже дві третини — українці (8 млн). Найбільша частина цих земель — Східна Галичина, Західна Волинь, Лемківщина, Холмщина, Підляшшя і Західне Полісся — були приєднана до Польщі; Північна Буковина з Хотинським, Ізмаїльським та Акерманським повітами Бессарабії — до Румунії; Закарпатська Україна перебувала у складі Чехословаччини.

1. Незважаючи на те, що з 8,9 млн осіб населення цього краю 5,6 млн було українцями, Польща до початку Другої світової війни не виконала рішення Ради послів Антанти від 1923 р. про надання Східній Галичині автономії. Вона поділила територію на три воєводства й назвала цю землю «Малопольська Виходня» (Східна Малопольща). Було заборонено вживати терміни «Західна Україна» і «українці».

Проводячи політику колонізації українців, польська влада зараховувала до поляків тих українців, які сповідували католицьку віру. При переписі населення з метою зменшення кількості українців штучно виділяли представників народностей (русинів, гуцулів, бойків, лемків, поліщуків і навіть «тутешніх людей»).

Дискримінаційна політика польської влади здійснювалась і щодо застосування української мови. У 1924 р. був схвалений закон про усунення української мови з усіх державних і самоуправних установ Західної України.

У 1936–1937 навчальному році більше половини учнів української національності (52,8%) навчалось в польських школах. Лише 6% україн-

ських школярів навчалися в школах з українською мовою навчання, а на Волині таких шкіл напередодні війни вже не стало.

Полонізації зазнали й вищі навчальні заклади, навчання в яких провадилося лише польською мовою. Умови вступу до Львівського університету були дискримінаційними. В ньому могли навчатися лише ті українці, які відслужили в польській армії і дали присягу на вірність Польщі.

Переслідувалась діяльність українських політичних партій та громадських організацій.

Складною проблемою для українців залишалось земельне питання. При продажу землі переваги надавалися полякам. Через обезземелення почалася масова еміграція українців до західноєвропейських країн, США, Канади і країн Латинської Америки.

Політика полонізації зачепила також православну церкву. Приміщення православних храмів масово висвячували в католицькі костели.

2. У Румунії українське населення зазнавало ще більш жорстоких переслідувань, ніж у Польщі.

Всі автономні права Буковини було скасовано, вона стала провінцією Румунії. У 1937–1940 рр. було запроваджено стан облоги. Проводилася насильницька румунізація. Вже до 1927 р. українські школи було ліквідовано, навчання велось виключно румунською мовою. У Чернівецькому університеті було закрито всі кафедри з українською мовою навчання.

Переслідувались культурно-освітні товариства українців і українські політичні партії. Останні вимушені були діяти підпільно за винятком Української національної партії.

Напередодні війни посилювалися репресії щодо українського населення. Здійснювалися розстріли забраних із сіл заручників, практикувалося поголове катування цілих сіл.

3. Найменшу частину населення українських земель становили українці Закарпатської України. Зазначимо, що карпатоукраїнці перебували порівняно в кращому політичному і соціальному становищі, ніж українці в Польщі, Румунії і навіть у Радянському Союзі. В Чехословаччині вони не зазнавали таких національних утисків як у інших державах. Зокрема на Закарпатті у 1936–1937 навчальному році з 973 початкових шкіл 463 були українськими або російськими. У 1938 р. у майже половині шкіл навчання велось українською мовою.

Політичний лібералізм сприяв діяльності культурних товариств, театральних труп і хорів, хоча це не означає, що між українським населенням Закарпаття (яке становило 77% мешканців краю) і центральним урядом не було конфліктів.

Для української еміграції важливе значення мала діяльність Українського вільного університету в Празі, Української господарської академії в Подєбрадах, на які виділяв кошти чехословацький уряд.

Українські політичні партії діяли легально, у тому числі і комуністична. 13 жовтня 1938 р. уряд Праги офіційно визнав та надав право самоврядування (автономії) урядові Карпатської України.

Отже, напередодні Другої світової війни найбільшої дискримінації українці зазнавали в Румунії, дещо менше — в Польщі. У цих державах урядами проводилась політика насильницької асиміляції українців. Національні інтереси українців найбільш захищені були в Чехословаччині.

Ю. Крамар (м. Луцьк)

Політика польської адміністрації щодо національних меншин на Волині у міжвоєнний період

У міжвоєнний період поряд з поляками і українцями помітне місце у національній структурі населення Волині займали євреї, росіяни, а також чеські і німецькі колоністи. В прямій залежності від укладу міжнаціональних стосунків на цих теренах перебувала проблема територіальної цілісності східних воєводств Другої Речі Посполитої.

На початку 30-х років найчисельнішою (після поляків і українців) національною групою на Волині були євреї. Вони склали приблизно 10% загальної кількості жителів воєводства. Якими ж були відносини єврейської громади Волині з польською державною адміністрацією?

Загалом волинські євреї неприхильно зустріли відродження польської державності на Волині. Такий висновок можна зробити на підставі документів повітових органів влади.

На початку 1920-х років волинські євреї досить активно включилися в суспільно-політичне життя Волині. Під час парламентських виборів 1922 р., увійшовши до виборчого Блоку національних меншин, вони здобули 5 парламентських мандатів. Ще більшим був успіх єврейської громади на виборах до органів місцевого самоврядування у 1927 р. В містах ці вибори позначились повною перемогою євреїв, які здобули 60% усіх мандатів. На парламентських виборах 1928 р. волинські євреї отримали одне місце в сеймі і стільки ж в сенаті. Це стало можливим завдяки тому, що виборча кампанія 1928 р. проводилася під гаслом співпраці усіх національностей,